

Sociale voedseltuin, iets voor in onze gemeente?

Gezonde voeding is van belang voor iedereen en een noodzakelijk onderdeel van zowel fysieke als mentale gezondheid. Echter, de toegang tot gezonde voeding voor iedereen blijft een uitdaging. Dit geldt vooral voor de meest kwetsbare groepen, waaronder mensen die in armoede leven. Armoede en ontoereikende toegang tot gezonde voeding zijn vaak nauw met elkaar verbonden. Gezonde voedingskeuzes zijn nog altijd duurder dan ongezond en bewerkt eten.

Gezonde voeding is niet alleen een kwestie van individuele keuzes, maar ook van gelijke kansen voor alle inwoners. Een gebrek aan financiële middelen mag niet resulteren in een gebrek aan voedzame voedingsopties. Gezond eten is de basis om je goed te voelen, ziektes te voorkomen en mee te doen in de maatschappij. Dankzij sociale voedseltuinen wordt gezond, lokaal en vers voedsel beschikbaar voor de lagere inkomensgroepen.

Handvatten en ondersteuning

Bent u als beleidsmaker of uitvoerend professional actief in het sociaal domein? Vindt u ook dat gezonde voeding voor iedereen bereikbaar moet zijn, ongeacht sociaaleconomische status? Deze tipkaart biedt handvatten om als gemeente een initiatiefnemer te ondersteunen bij het opzetten van een sociale voedseltuin. De gemeente neemt hierbij niet zelf de uitvoering op zich, maar speelt een ondersteunende rol.

Cijfers

8%
24%

Van de volwassenen met een lagere sociaaleconomische status eet 8% de aanbevolen dagelijkse hoeveelheid groente en van de volwassenen met een hogere sociaaleconomische status is dat 24%. (Volksgezondheid Toekomstverkenning 2020)

In Fryslân

38.000
9.000

In Fryslân leven bijna 38.000 mensen in armoede (6,1%), waarvan bijna 9.000 kinderen. (FSP, 2021)

21%
Stijging in 10 jaar

De prijs van gezonde producten zijn in tien jaar tijd de afgelopen jaren harder in prijs gestegen dan ongezonde producten. De prijs van gezond en drinken steeg tussen 2010 en 2020 met 21%, terwijl de prijs van ongezonde producten met 15% steeg. (CBS 2021)

€ 300,-
Per huishouden

Voor 300 euro per jaar kan een sociale voedseltuin een huishouden voorzien van groenten, fruit, aardappelen en kruiden. (Sociale Voedseltuinen, 2025)

Wat is een sociale voedseltuin?

Sociale voedseltuinen maken gezonde voeding beschikbaar voor alle lagen van de bevolking, met bijzondere aandacht voor huishoudens in sociaaleconomische achterstandsituaties. De voedseltuinen voorzien wekelijks vele huishoudens van vers, onbespoten voedsel, waaronder groenten, fruit, kruiden en aardappelen. Hiermee zetten ze zich in voor het structureel verbeteren van de gezondheid en het sociaal welzijn van deze huishoudens. Ook dragen ze bij aan het verminderen van ongelijkheid, het bevorderen van participatie, het stimuleren van ontmoetingen en het stimuleren van voedselzekerheid en -educatie. Deze actieve en integrale aanpak vergroot de bestaanszekerheid van kwetsbare gezinnen en verkleint de participatie- en gezondheidsachterstand. Hiermee dragen sociale voedseltuinen bij aan meerdere maatschappelijke opgaven waar uw gemeente voor staat."

Een sociale voedseltuin draagt bij aan verschillende gemeentelijke sociale doelen. Het stimuleren en ondersteunen van initiatieven van inwoners kan een goede bijdrage leveren aan gemeentelijke opgaven".

Gemeente

De aanpak

Sociale voedseltuinen kennen een integrale aanpak met en dragen bij aan onderstaande elementen:

- **Voedselzekerheid en -toegang**
Er is sprake van toegang tot vers en gezonde voeding voor huishoudens die het financieel moeilijk hebben. Hierdoor verbetert hun koopkracht en wordt structureel bijgedragen aan hun bestaanszekerheid.
- **Bevordering van gezondheid**
Door het aanbieden van onbespoten, verse producten wordt er direct bijgedragen aan het verbeteren van de lichamelijke gezondheid van de deelnemende huishoudens. Door ongezonde voeding ontstaat veel gezondheidsschade, zoals overgewicht en obesitas en (mede als gevolg hiervan) hart- en vaatziekten en diabetes mellitus. (www.vzinfo.nl)
- **Sociale cohesie en inclusie**
In de tuin komen mensen uit diverse achtergronden samen rond een gemeenschappelijk doel. Hierdoor ontstaat ontmoeting, sociale interactie en samenwerking, wat bijdraagt aan acceptatie van de verschillende achtergronden. Er ontstaat sociale binding, neemt eenzaamheid af en wordt participatie gestimuleerd.
- **Bevorderen van welzijn en participatie**
Sociale voedseltuinen zijn 'zelfoogstuinen'. Mensen komen hierdoor in beweging en participeren aan in de maatschappij. Het gezamenlijk oogsten en de mogelijkheid tot het doen van vrijwilligerswerk kan bijdragen aan re-integratie.
- **Educatie en bewustwording**
Zowel volwassenen als kinderen leren over de herkomst van voedsel, het belang van gezond eten en de principes van ecologische duurzaamheid. Door hands-on ervaringen in de tuin, krijgen deelnemers inzicht in hoe voedsel wordt geproduceerd.
- **Milieubewustzijn en biodiversiteit**
Een sociale voedseltuin draagt bij aan het vergroten van biodiversiteit en het bevorderen van ecologische duurzaamheid. De gezondheid van de bodem wordt verbeterd door het gebruik van organische landbouwtechnieken.

Betrokkenen

De realisatie van een sociale voedseltuin binnen de gemeente vraagt om samenwerking tussen diverse partijen. De gemeente vervult hierin een faciliterende en ondersteunende rol, maar is niet verantwoordelijk voor de daadwerkelijke uitvoering van het initiatief. Welke partners kunnen bijdragen aan de realisatie van een sociale voedseltuin? Hieronder volgen enkele voorbeelden en tips:

Intern betrokkenen

- **Sociaal domein/maatschappelijke ontwikkeling** (armoede, gezondheid, participatie)
- **Ruimtelijk domein**
(ruimtelijke ontwikkeling, vergunningen, voedselagenda, buitendienst groen, stedenbouwkundige)
- **Wijk- of dorpencoördinator**

Extern betrokkenen

Initiatiefnemer

- **Inwoners, omwonenden/ bewonerscommissie, plaatselijk belang**
- **Organisaties/netwerken die betrokken zijn bij het thema armoede.**
Zij ondersteunen bij het bereiken van de doelgroep (bv. Humanitas, voedselbank, welzijnsorganisatie)
- **Bewonersbedrijf/woningbouwcorporatie**
- **Provincie en het waterschap**
- **Sociale Voedseltuinen Nederland**

Bijdrage van de gemeente aan sociale voedseltuin

De gemeente kan zowel financieel als in het proces een bijdrage leveren aan de sociale voedseltuin. De huidige sociale voedseltuinen worden veelal gefinancierd door de gemeente, de zorgverzekeraar en het bedrijfsleven met aanvullende fondsen en donaties. Ook worden er scenario's ontwikkeld waarin er ook sprake is van betalende deelnemers, de zogeheten 'hybride tuin'.

Hoe kan een gemeente bijdragen aan (het financieren van) een sociale voedseltuin?

Een aantal voorbeelden en tips

- Structurele subsidie vanuit de gemeente vanuit één of meerdere budgetten voor de exploitatiekosten. De financiële ondersteuning moet worden opgenomen in de begroting en jaarlijks worden aangevraagd en inhoudelijk en financieel worden verantwoord.
- Eenmalige subsidie voor de opstart van de tuin. Dit kan vanuit één of meerdere budgetten.
- Mogelijke budgetten: armoede, gezondheid, participatie, ruimtelijke ontwikkeling, klimaat-adaptatie, groenbeheer, dorpen.
- Het ter beschikking stellen van de grond.
- Het bereiken van mensen die gebruik kunnen maken van de tuin, bijvoorbeeld via schuldhulpverlening, gemeentelijke toeslagen.
- Het ondersteunen van het gemeentelijk proces door het aanstellen van een gemeentelijk contactpersoon die de interne vraagstukken adresseert. Denk hierbij aan het zorgen voor een integrale aanpak, het vinden van grond, het verlenen van vergunningen, het stimuleren van bestuurlijk draagvlak.

Tips per onderwerp

Ruimtelijke inpassing

Houd voor het vinden van passende grond rekening met het omgevingsplan en de staat van de grond. Laat, indien nodig, een bodem- en wateronderzoek uitvoeren.

Voor een sociale voedseltuin zijn mogelijk verschillende vergunningen nodig. Ondersteun de initiatiefnemer bij het ontwikkelen van een compleet uitgewerkt plan. Adviseer om hierbij eventueel al partners zoals de provincie en vergunningverlening te betrekken zodat een zo volledig mogelijke aanvraag gedaan kan worden.

"Sinds ik hier zelf mag oogsten, eet ik verser en gezonder. Ik leer nieuwe groenten kennen en nieuwe mensen. Het is een hele fijne plek om te komen."

Deelnemer

Domeinoverstijgend werken

Verschillende afdelingen binnen de gemeente zijn betrokken bij de opstart en het beheer van een sociale voedseltuin. Waar moet u rekening mee houden bij deze integrale aanpak?

- Betrek de verschillende domeinen tijdig bij het project, bij voorkeur vanaf het begin. Een gezamenlijke aanpak zorgt voor meer impact.
- De rollen van de verschillende domeinen zijn verschillend in de fasen van het proces. Wees flexibel in het organiseren van de betrokkenheid.
- De verschillende domeinen hebben een verschillende taken in het proces. Ze bekijken het project vanuit een andere context. "Ze spreken elkaars taal niet".
- Het project kent verschillende (sociale) doelen en past bij verschillende bestemmingen. Dit is complex voor de afdeling 'Vergunningen' (komt niet vaak voor) en het 'Sociaal Domein' heeft niet vaak met het vergunningentraject te maken.

Voor de afdeling 'Sociaal Domein': betrek de afdeling 'Ruimtelijke ontwikkeling' bij alle initiatieven die een ruimtelijke component in zich hebben.

Voor de afdeling Vergunningen: betrek uw collega's van het 'Sociaal Domein' als er sprake is van maatschappelijke doelen bij de aanvraag.

Wil je aan de slag met een sociale voedseltuin in jouw gemeente?

Neem dan contact op met:

www.socialevoedseltuinen.nl

Proces

Zorg dat er een **aanspreekpunt** is bij de gemeente. Iemand die zorgt voor de voortgang van het proces, intern de juiste mensen betrekt en ervoor zorgt dat de 'neuzen dezelfde kant opstaan'. En ook het externe netwerk inzet en een sparringpartner en luisterend oor is voor de initiatiefnemer.

Zorg voor een goede **afstemming en verbinding** tussen de afdelingen 'Sociaal Domein' en 'Ruimtelijke Ordening'. Vaak is de regelgeving nog niet ingericht op initiatieven zoals de sociale voedseltuin. Ga samen op ontdekkingstocht en neem ruimte om te experimenteren.

Ondersteun de initiatiefnemer bij het ontwikkelen van een goed en **praktisch haalbaar plan**. Hoe completer het plan bij de start, hoe soepeler de verschillende stappen in het proces zullen verlopen.

Wees u bewust van welke rol u heeft als gemeente in het proces. Wat doet u wel en wat niet en wees hier **duidelijk** over.

Wees helder over wat de initiatiefnemer kan verwachten over de processen van de gemeente, zoals **besluitvorming en vergunningsmanagement**. Hoe werkt het? Hoe is de doorlooptijd? En bereid de initiatiefnemer voor op eventuele verrassingen in het proces.

Draagvlak

Zie de sociale voedseltuin als middel om bij te dragen aan de doelen in het sociaal beleid van de gemeente.

Houd tijdens het proces contact met alle betrokkenen: de collega's en de omwonenden, en ook met de wethouder en bestuursadviseur.

Blijf het verhaal vertellen, op verschillende plekken. Het lokaal produceren van gezonde voeding, met vrijwilligers, op een verantwoorde manier, draagt positief bij aan verschillende gemeentelijke opgaven. Zowel in het sociaal domein als op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en klimaatadaptatie.

Ga op bezoek bij een voorbeeld om te zien hoe het werkt en wat de impact is van een sociale voedseltuin. Neem alle betrokkenen mee: de afdelingen vergunningen, groen, duurzaamheid, armoede, participatie, gezondheid en de betrokken wethouders.

"Gewoon doen!"

Gemeente

Ruimtelijk beleid en omgevingswet

Wanneer u een sociale voedseltuin start, krijgt u te maken met het ruimtelijk beleid van de gemeente. U heeft onder andere te maken met de Omgevingswet, welke op 1 januari 2024 is ingegaan. De Omgevingswet gaat over de ruimte waarin mensen wonen, werken en ontspannen en kent een maatschappelijk doel:

- Bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.
- Doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke doelen.

Gemeenten mogen zelf bepalen hoe ze het aspect gezondheid invullen in de omgevingsvisie. De volgende aspecten spelen mee in de afweging wat een kleinschalig sociaal voedselinitiatief is:

- De omvang van het perceel.
- Wel/ geen personeel en sociale werkgelegenheid.
- Is er sprake van een agrarische sociale bestemming?
- Is het hobbymatig of bedrijfsmatig?
- Worden er educatieve activiteiten (voor kinderen) georganiseerd?
- Welke activiteiten vinden plaats en hoeveel bezoekers worden er verwacht?
- Hoeveel verkeersbewegingen worden verwacht en hoeveel parkeergelegenheid is nodig?
- Staan er kassen en andere opstallen en faciliteiten op het perceel zoals opslag en een waterput?
- Is er sprake van horeca (theetuin, pluktuin, verkoop)? Deze tipkaart biedt gemeenten handvatten om een sociale voedseltuin op te zetten.

Colofon

**Friese
Preventie
Aanpak**

Sociale
Voedseltuinen
Nederland

De tipkaart is ontwikkeld door de Friese Preventieaanpak, website: www.friesepreventieaanpak.nl, in samenwerking met Sociale Voedseltuinen Nederland, website: www.socialevoedseltuinen.nl, gemeente Heerenveen, website: www.heerenveen.nl, gemeente Leeuwarden, website: www.leeuwarden.nl en de gemeente Ooststellingwerf, website: www.ooststellingwerf.nl

Fotografie referenties:

- Pagina 1, 2 en 5: Gijs Versteeg - ZonMW
- Pagina 6: Stichting Sociaal en Vitaal